

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך טז, תשכ"ה

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

הלצית לכלב נובח, במובן לחש שלא ישוך, הלצה זו מקורה
במחברות של עמנואל הרומי, שער ז (ד"ר מאיר וכסמן, "משלי
ישראל", ערך "כלב", עמ' 157)

מה תאמר לכלב בעת ישמיץ בחוץ קולו? — לנכרי תשיך
ולאחיך לא (מחברות עמנואל מהדורת הברמן, מחברת ו', עמ' 177)

מרדכי לבנון

להרחבת הלשון

פתגמים וניבים עממיים לועזיים בלבוש עברי

פתגמים וניבים עממיים מצטיינים, כידוע, בין השאר
בסגולת היותם בדרך כלל "מעטי הכמות ורבי האיכות".
חכמת־חיים בדוקה ומנוסה גלומה כאן לפעמים במילים
ספורות בלבד. לא ייפלא אפוא, אם רבים מהם מצויים
בלבושים שונים אצל עמים שונים, לפעמים אף רחוקים זה
מזה, או שמריקים והולכים רבים מהם — ביודעים, במחשבה
תחילה — מלשון ללשון.

יזכרו לטוב ספריהם של ישראל כהן, גדליה אלקושי,
אדם ריכטר, ראובן אלקלעי, ועוד ועוד בשטח זה. אך עם כל
שפע עושרם הניחו בעלי האוצרות האלה פה ושם לאחרים
מקום להתגדר בו.

א. — הנה רגיל בפיו של האנגלי לאמור, עם קורטוב
של הומור — You cannot eat the cake and have it — על מעשה
שהוא קרוב מאוד ל"אחיזת החבל בשני ראשיו". אך בבואך
להריק את הפתגם הזה לעברית, הנך נתקל מיד בכך,

שהלשון העברית אין לה (כמו שאין גם לשאר הלשונות השמיות, ואף לא ללשון הטורקית, אם כי איננה שמית) פועל (יוצא) כמו הפועל הרומי habere, שישנו בשפות האירופיות (וגם בסלאביות וביידיש). ואפילו כל השוגים (או המזידים) ואומרים, בהשפעת הלעז "יש לי את הספר"; "אין לו את הכוח" — אפילו אלה לא יוכלו בשום פנים ליצור יצירת יש מאין: פועל עברי בעל מלה אחת, שיהא שקול נגד haben, avoir, to have וכולי. מן ההכרח אפוא ומן הראוי לתרגם את הפתגם האמור לא כצורתו, אלא בשינוי לשון קצת. אולי יש להציע בלי ה השאלה ובלי גם, לשם התקרבות לשפת הדיבור ולמען הקיצור: "תבלע הפרי ותאחז בו?!" (על דרך "כביכורה בטרם קיץ. יבלענה", ישעיהו כח, ד). אמנם יש כאן, אולי, הפסד מה במידת הפשטות והקלות, המציינות את האמרה במקורה האנגלי, אך דומה שהפסד זה יוצא בשכר הקיצור הנמרץ עם שלמות התוכן: הלגלוג על הגיחוך של "אחיזת החבל בשני ראשיו" או "שני הפכים בנושא אחד".

ב. — את הניב העממי הגרמני Katzenjammer (או Katzenjammer) seediness, low spirits (באנגלית), המביע את הגועל, או מצב־הנפש "המזופת", או ה"מצוברחות" המדכאה, הבאים בעקבות ליל הילולה וחגגה, שכרות, ריקודים וכולי, ראוי אולי לתרגם לעברית — על דרך "לשון נופלת על לשון" — "גועל נשף".

ג. — ועוד פתגם־ניב אחד אנגלי, שכדאי להכניס כמתכונתו ללשוננו. (וכאן נראה, שהלבוש העברי אינו נופל

משום בחינה מהלבוש הזה, ואולי אף עולה עליו בקיצורו (ופשטותו). על הצורך להחליט סוף כל סוף בדבר ולהכריע לכאן או לכאן, בבחינת "קום עשה, ולא — חדל"; אומר האנגלי take it or leave it. ועל כגון זה כדאי לאמור בעברית בקצרה (ובחרוז) "קח או הנח!" (על דרך "הנח להם לישראל" וכו', או: "הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן" קידושין סו ע"א).

ראובן סיוון

לעניין "ביצוע"

יפה העיר א' בנדויד נגד השימוש הנפרז בביצוע ובביצע (לשונונו לעם, קנה), אך קשה להסכים עמו ש"ביצוע אינו אלא אחרון כל המעשים... מעשה שאין אחריו כלום". סבורים אנו שהשימוש בביצוע, לענין עשייה, הגשמה, קיום, מילוי, מוצדק הוא, ואפילו משתמע משימוש הפועל בצע במקרא. מר בנדויד, המקטרג לא רק על ה"אנגליציסטית" אלא אפילו על הלשון האנגלית ה"מגמגמת" (ע' לא) מסתמך בענין זה דווקא על האנגלית. הוא טוען, שביצוע בעברית מקביל על פי רוב לפעלים execute, accomplish, carry out שבאנגלית, ולא ל- perform או ל- fulfill, אבל מה נעשה, ובאיכה ב, יז, "בצע אמרתו אשר צוה מימי קדם", נאמר בתרגום האנגלי fulfill; וכן בישע' י, יב, "היה כי יבצע ה' את כל מעשהו", התרגום הוא perform